

8.Sınıf TC İnkılap Tarihi Konu Özetleri

4.Ünite : Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye
2.Bölüm : Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar

a. Siyasi Alanda Neler Yapıldı? **Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)**

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23 Nisan 1920'de açılmasından sonra, Türk tarihinde yeni bir dönem başladı. Bu tarihten itibaren millî egemenliğe dayalı yeni Türk devletinin temelleri atılmış oldu.

Osmanlı İmparatorluğu saltanat ile yönetiliyordu. Babadan oğula geçen bu yönetim sisteminde halkın ülke yönetiminde söz hakkı yoktu. Saltanat sistemi, aynı zamanda millî egemenlik anlayışına ters düşüyordu. Ayrıca İstanbul'daki hükûmet, yurdun işgaline sessiz kalarak halkın bağımsızlık isteğini dikkate almamıştı. Ankara'daki TBMM ise sadece vatanın bağımsızlığını değil, aynı zamanda, ülke yönetiminde halkın söz sahibi olduğu millî egemenlik düşüncesini de gerçekleştirmek istiyordu.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra İtilaf Devletleri, Lozan'daki barış görüşmelerine Ankara ve İstanbul hükûmetlerini birlikte çağırılmışlardı. İtilaf Devletleri'nin bundaki amacı, iki taraf arasındaki görüş ayrılığından yararlanarak savaşla elde edemediklerini barış görüşmelerinde gerçekleştirmekti.

Osmanlı Hükûmeti'nin Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında herhangi bir etkisi bulunmadığı gibi, aksine Millî Mücadele'yi engelleme yolunda girişimleri de bulunmakta idi. Bu nedenle hem Ankara Hükûmeti hem de halk, Lozan görüşmelerine İstanbul Hükûmeti'nin katılmasını istemiyordu. Zaten Osmanlı Hükûmeti'nin uygulanmakta olan 1921 Anayasası'na göre Türk milletini temsil etme yetkisi de bulunmuyordu.

Osmanlı Hükûmeti'nin Lozan görüşmelerine katılmak istemesi üzerine, halkta bir tepki meydana geldi. Mustafa Kemal, ortaya çıkan bu durumu, saltanatın kaldırılması için bir fırsat olarak gördü. Mustafa Kemal, verdiği bir önerge ile saltanatın kaldırılmasını meclise sundu. Mecliste yaşanan tartışmalardan sonra saltanat oy birliği ile kaldırıldı (1 Kasım 1922).

Saltanatın kaldırılması ile millet egemenliğinin sağlanması yolunda önemli bir adım daha atıldı. Cumhuriyet yönetimine geçmek için uygun bir ortam oluştu. Bu tarihten itibaren Osmanlı saltanatı sona erdi. Padişah Mehmet Vahdettin, 17 Kasım 1922'de ülkeden ayrılarak İngiltere'ye sığındı. Türkiye Büyük Millet Meclisi saltanatı kaldırmasına rağmen, Osmanlı soyundan Abdülmecit Efendi'yi halife seçerek halifelik kurumunu devam ettirdi.

Unutmayınız

1921 Anayasası ile ilk kez, ulusal egemenlik ilkesi hukuken uygulanmaya başlanmıştır. 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin yaptığı tek inkılap, saltanatın kaldırılmasıdır.

Ankara'nın Başkent Olması (13 Ekim 1923)

İşgalci güçlere karşı direniş hareketini başlatan Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi. Ankaralılar Mustafa Kemal'in gelişini büyük coşkuyla karşıladılar. Bu tarihten itibaren Millî Mücadele'nin yönetim merkezi olan Ankara, Kurtuluş Savaşı'nda önemli günler yaşadı. Yeni devletin kuruluşunu sağlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi burada açıldı. Kurtuluş Savaşı'yla ilgili en önemli kararlar bu merkezde alındı. Kurtuluş Savaşı'nın zor günlerinde Ankara, resmen olmasa bile fiilen Türkiye Devleti'nin yönetildiği bir merkez özelliği gösteriyordu.

İstanbul'un 6 Ekim 1923'te düşman işgalinden kurtarılmasından sonra yeni bir sorunla karşılaşıldı. Bu sorun, devletin başkentinin neresi olacağı idi. Bazı kişiler İstanbul'un başkent olarak kalmasını istiyordu. Fakat Lozan Barış Antlaşması'na göre, boğazların her iki yakasında asker bulundurmamak yasaktı. Bu sebeple Ankara, güvenlik açısından ve coğrafi özelliğinden dolayı İstanbul'a göre başkent olmaya daha elverişli bir konumdaydı. Meclise sunulan bir kanun teklifi ile Ankara yeni Türk devletinin başkenti oldu (13 Ekim 1923)

Mustafa Kemal, Millî Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren yakın arkadaşlarına rejimin değişeceğini ve millet egemenliğinin sağlanması gerekliliğini sık sık vurguluyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, millet egemenliğine dayanan demokratik yapıda bir devlet kurulmuştu. Fakat bu devletin yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu, koşullar uygun olmadığı için açıklanmamıştı.

Saltanatın kaldırılmasıyla yeni Türk devletinin adı ve yönetim biçimi konusunda Mecliste tartışmalar yaşandı. Lozan Barış Konferansı'nda, İtilaf Devletleri ülke içindeki bu durumdan yararlanmak istediler. Bu durum karşısında TBMM, 1 Nisan 1923 tarihinde, milletvekili seçimlerinin yenilenmesine karar verdi. Yapılan seçimler sonucunda ikinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarına başladı (11 Ağustos 1923).

Yeni açılan Meclis, imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nı görüşerek onayladı. Ayrıca, 13 Ekim 1923 tarihinde, Ankara'nın Türk devletinin başkenti olmasına karar verdi. Kurtuluş Savaşı'nın her yönüyle tamamlanmasından sonra, sıra yeni Türk devletinin adının konmasına geldi.

Ülkeyi yöneten hükûmetin adı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti" idi. Bu sistemde meclis başkanı aynı zamanda devlet başkanlığı görevini de yürütüyordu. Bakanlar da mecliste yer alan milletvekilleri arasından seçiliyordu. Bakanların seçimi, mecliste tartışmalara ve çekişmelere sebep oluyordu. Bu durum hükûmetin kurulmasını zorlaştırırken ülkede hükûmet bunalımının yaşanmasına da sebep oluyordu. Nihayetinde 1923 yılının sonbaharında Ali Fethi Bey başkanlığındaki Bakanlar Kurulunun görevden ayrılması, ülkede bir hükûmet bunalımını ortaya çıkarmıştı.

Mustafa Kemal, gelişmeleri değerlendirerek cumhuriyeti ilan etmenin zamanı geldiğini düşündü. 28 Ekim akşamı yaptığı bir toplantıda arkadaşlarına "**Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz.**" diye açıklamada bulundu. O gece, İsmet İnönü ile birlikte hazırladıkları Anayasa'da değişikliği öngören kanun tasarısını, ertesi gün Meclise sundular. "**Türkiye Devleti'nin hükûmet şekli cumhuriyettir.**" maddesini de içeren kanun tasarısı Mecliste oy birliğiyle kabul edildi. Bu madde, aynı zamanda Anayasa'nın birinci maddesine eklendi. Böylece cumhuriyet ilan edilerek yeni devletin adı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti oldu (29 Ekim

1923). Sıra bu yeni Cumhuriyet'in cumhurbaşkanını seçmeye gelmişti. Mecliste yapılan oylama sonucuna göre Gazi Mustafa Kemal Paşa, Meclisteki tüm milletvekillerinin oyunu alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi. Atatürk, cumhurbaşkanı seçildikten sonra Mecliste yaptığı konuşmada **"Türkiye Cumhuriyeti, mutlu, başarılı ve muzaffer olacaktır."** Demıştır.

Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Halifelik, İslam devletlerinde oluşturulan siyasi bir kurumdur. İslam tarihinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ölümünden sonra devletin başına geçen kişilere "halife" deniliyordu. Dört Halife Dönemi'nde halifeler seçimle devlet yönetimine geliyorlardı. Halifelik, Emeviler'den itibaren babadan oğula geçmeye başlayarak saltanata dönüştü. Abbasiler Dönemi'nde birden fazla İslam devletinin bulunması, aynı anda birkaç halifenin de ortaya çıkmasına sebep oldu. Abbasiler, bu devletler üzerinde otorite sağlayabilmek amacıyla halifelik kurumuna dinî özelliğinin yanı sıra, siyasi bir özellik de kazandırdılar.

Sonraki dönemlerde Osmanlı padişahları tarafından halifelik unvanı, dinî ve siyasi amaçlarla kullanıldı. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde II. Abdülhamit tarafından uygulanan İslamcılık politikası ile halifelik kurumu kullanılarak İslam devletleri üzerinde etkili olunmaya çalışıldı.

1 Kasım 1922'de TBMM, saltanata kaldırmış fakat halifeliğin devamına karar vermişti. Çünkü toplumsal ortam, halifeliğin kaldırılması için henüz hazır değildi. Ayrıca İngilizlere sığınan Vahdettin'in halifelik unvanını kullanmasını önlemek için de Osmanlı soyundan olan Abdülmecit Efendi, TBMM tarafından halife seçilmişti (Görsel 4.9).

Halifelik, siyasi açıdan cumhuriyetçi ve laik yönetim biçimiyle bağdaşmıyordu. Cumhuriyetin ve yapılacak yeniliklerin önündeki bu engelin, bir an önce kaldırılması gerekiyordu. Bu arada, cumhuriyet yönetimini benimsemeyen bazı saltanat yanlıları, Halife Abdülmecit Efendi etrafında toplanmaya başlamıştı. Abdülmecit Efendi de çevresinden aldığı güçle padişah gibi davranıyor ve saltanat propagandası yapıyordu.

Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve çağdaş bir yapıya kavuşması için halifeliğin kaldırılmasına karar verdi. Bu amaçla Türkiye Büyük Millet Meclisine verilen önerge, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilerek halifelik kaldırıldı.

Unutmayınız

Halifeliğin kaldırılması ile devlet yapısında laikliğe geçişin en önemli aşamalarından biri gerçekleştirilmiş oldu. Ülkede, çağdaşlaşma yolunda yapılacak inkılaplar için elverişli bir ortam hazırlandı. Ümmetçilik anlayışı tamamen sona erdirilerek millî egemenlik ilkesi pekiştirildi.

Şer'îye ve Evkâf Vekâletinin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Erkân-ı Harbiye Vekâletinin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Neden Yeni Bir Anayasa?

1921 Anayasası'nda halk egemenliğine dayanan bir yönetimden bahsediliyorsa da devletin yönetim biçimi ile ilgili herhangi bir madde bulunmuyordu. Üstelik saltanat devam ettiği ve yeni bir rejim adı belirlenmediği için devletin adı dahi Büyük Millet Meclisi Hükûmeti idi. Bu durum önemli sıkıntıların yaşanmasına neden oluyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra, ülkenin içinde bulunduğu yeni duruma uygun olarak hazırlanan 1924 Anayasası yürürlüğe girdi. Atatürk'ün cumhuriyetin ilanından sonra yaptığı tüm inkılaplar, bu Anayasa içerisinde tek tek yerini aldı. 1924 Anayasası, uzun yıllar yürürlükte kalarak Türk milletine hizmet etmiştir.

1924 Anayasası'nın bazı maddeleri şunlardır:

- Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.
- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.

- Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.
- Yasama yetkisi ve yürütme gücü, Türkiye Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır.
- Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır.
- Meclis, yürütme yetkisini, kendi seçtiği cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. Meclis, hükûmeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir.
- Yargı hakkı, millet adına, usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.